

zódjanak. A költség-hasznosság vizsgálatokat mindig az illető intézmény hatékonyságának vizsgálatával kell összekapcsolni.

A bizottság folytatja tevékenységét, és ennek során egységes költség-számítási rendszer bevezetésével foglalkozik; az információ és dokumentáció gazdaságossági kérdéseit tárgyalja; továbbfejleszti és alkalmazza a költségmodelleket; vizsgálja a számítógépes információkereső

adatátviteli hálózatok gazdasági kérdéseit; és nemzeti információs-dokumentációs statisztikát készít elő.

*EUSTACHI, K. – HACK, W. – SCHWUCHOW, W.:
Die Wirtschaftlichkeit von IuD-Einrichtungen =
Nachrichten für Dokumentation, 28. köt. 2. sz.
1977. p. 68–73./*

(Pálincás János)

TÁJÉKOZTATÁSI MUNKA ÁLTALÁBAN

Forrástájékoztató az információforrások használatának növelésére

Az információval kapcsolatos *tevékenység* jelenleg három fő területre terjed ki:

meglévő információk feldolgozása, átalakítása (szemben új információforrások – pl. adatbázisok – létrehozásával, ami sokkal kisebb mértékű);

az információforrásokhoz való hozzáférés hatékonyságának növelése;

a felhasználók oktatása on-line rendszerek felhasználására.

Az információforrásokhoz tartoznak on-line és off-line üzemmódban hozzáférhető adatbázisok, könyvtárak, információs vállalatok, szakemberek, kiadványok, szolgáltatások, tehát minden és mindenki, ami vagy aki a tudomány és technika területén tájékoztatást nyújt.

Az információforrások szolgáltatói és a felhasználók közötti űrt a *forrástájékoztató hidalhatja át*, mely mindkét fél számára hasznos. Elsőrendű követelmény, hogy a tájékoztató a hivatkozott forrásról teljes és megbízható adatokat szolgáltatson. Azokat a forrástájékoztatókat (pl. bibliográfiai adatbázisok), amelyek nem faktografikus információkat szolgáltatnak, olyan szolgáltatásoknak kell kiegészíteniük, amelyek révén a felhasználó hozzájuthat az őt közvetlenül érdeklő információkhoz. Követelmény az is, hogy a forrástájékoztató minden felhasználói csoport igényeit kielégítse.

Napjainkban a forrástájékoztató fejlesztésére igen nagy hangsúlyt helyeznek, egyre több új szolgáltatást, projektet szerveznek.

A legfontosabb működő szolgáltatások és kidolgozás alatt álló projektek a következők:

National Referral Centre (Library of Congress)

E központ feladata, hogy az érdeklődőket a megfelelő intézményhez irányítsa. A szolgáltatás ingyenes; adatbázisa, mely témák szerint, on-line módon férhető hozzá, kb. 12 ezer tudományos és műszaki intézmény címét és kiadványait tartalmazza.

EUSIREF

Az EUSIDIC (European Association of Scientific Information Dissemination Centres = Európai Tudományos Információterjesztő Központok Szövetsége) szolgáltatása; célja, hogy fokozza a meglévő információforrások használatát. A szolgáltatás 14 európai tudományos és műszaki információs szervezet együttműködésén alapszik. Első feladat volt az *Európai Adatbázisok (Data bases in Europe)* című kiadvány összeállítása és kiadása^{1/}. A kiadvány tartalmát mágnesszalagon is rögzítették, ezáltal a több mint 650 adatbázisból való válogatás on-line is végezhető.

WDRC (World Data Referral Centre)

E 40 ezer dolláros Unesco projekt célja, hogy világszintű forrástájékoztató szolgáltatást hozzon létre. A központ már meglévő forrástájékoztatói központok munkáját koordinálná és támogatná.

LUCIS-tájékoztató

Kb. 150 géppel olvasható adatbázis adatait tartalmazza; a Londoni Egyetem on-line hozzáférés céljából géppel olvasható változatán dolgozik.

Az on-line keresések száma igen nagy mértékben növekszik. 1976-ban Európában – beszámítva az USA adatbázisok használatát is – 180 ezer információs *részkeresést* (subsearch = egy felhasználó, egy kérdéssel kapcsolatos, megszakítás nélküli, egy adatbázisban történő keresése) és 2,2 millió *adatkeresést* végeztek.

A nagyszámú keresés, az információs helyzetkép állandó változása, az on-line keresés kényelme és hatékonysága azt a gondolatot ébreszti, hogy olyan adatbázi-

^{1/} Data bases in Europe. A directory to machine readable data bases in Europe. Ed. Tomberg, A. 3. ed. (London, 1977.) VI, 73 p. 30 cm.

/Association of Special Libraries and Information Bureaux/
/European Association of Scientific Information Dissemination Centres/

OMKDK rakt. szám: K 2960/1

sokról tájékoztató adatbázisra lenne szükség, amely hálózat keretein belül, on-line módon férhető hozzá. Célszerű, ha az ilyen központi forrástájékoztatók az egyes adatbázisok használatáról, és jellemzőiről legalább egy évig általános tájékoztatást is nyújtanak.

A következőkben néhány, hálózat keretein belül működő *forrástájékoztatói szolgáltatást, illetve projektet* ismertetünk.

Lockheed Dialist

A Lockheed cég számos tárgykörben a tárgyszavak gyakoriságán alapuló adatbázis-indexet állított össze, mely segítséget nyújt a szükséges adatbázisok off-line kiválogatásához, sőt, felvilágosítást ad a profilszerkesztéshez is. Használatával tetemes on-line keresési költség takarítható meg. A Dialist-indexek mikrofilmlapon kaphatók 100–250 dollárért.

Automatikus adatbázis-kiválasztó

E projekt munkálatai az NSF (National Science Foundation = Országos Tudományos Alapítvány) finanszírozásával, MARTHA WILLIAMS professzor (Information Retrieval Research Laboratory, University of Illinois) igazgatása alatt folynak. 20 adatbázis tárgyszavai alapján tárgyszó-gyakorisági adattár készül majd; a felhasználó tárgyszavainak e nyilvántartással való összevetése és a releváns adatbázisok kiválasztása gépi úton történik.

Forrástájékoztató az EURONET adatbázisairól

A tervek szerint 1978 végén induló EURONET kb. 100 bibliográfiai és faktografikus adatbázisról való tájékoztatás céljából a CEC (Commission of the European Communities = Európai Közösségek Bizottsága) 62 500 dolláros projektet kezdeményezett. Kezdetben a szolgáltatás egyszerű, hagyományos tájékoztatást nyújtana, amit a későbbiekben automatikus forrástájékoztató váltana fel.

Az adatbázisokról szóló tájékoztatásnak *elfogulatlan* és *tárgyilagossá* kell lennie. A jogi vonatkozások, az üzleti versenyből fakadó torzítások problémái úgy lennének megoldhatók, ha az adatbázisokat az előállító és szolgáltató vállalatok objektíven jellemeznék, és a tájékoztatás e jellemzőket rangsorolás nélkül adná tovább. A felhasználók számára ez azonban nem kielégítő; bizonyos – rangsorolásra lehetőséget adó – statisztikai adatok (tétel évi növekedése, a témakör szélessége, átfutási idő stb.) közlése szükséges.

Kimutatható, hogy a bibliográfiai adatbázisok nem megfelelő mértékű használatának oka a tájékoztatás és az oktatás hiányosságában rejlik.

Összefoglalva, a *forrástájékoztató* – amelynek lehetőleg ingyenesnek kell lennie – a *következő előnyöket* jelenti:

- rövidebb keresés következtében kevesebb költség;
- teljesebb keresési eredmény;
- a rendszerek és információforrások könnyebb használata;
- elfogulatlan tájékoztatás;
- a piac áttekinthetősége folytán kevesebb ismétlés;
- az információk szolgáltatásának áttekinthető egységes jellemzése.

/HUBER, W.: Referral, a tool to increase the use of available information resources = On-Line Review, 1. köt. 4. sz. 1977. p. 289–294./

(Novák István)

Az információ értéke

Az információra épülő társadalom felé haladva egyre inkább foglalkozni kell az *információnak mint árunak* vagy szolgáltatásnak pénzben kifejezhető értékével és költségeivel. A politikával, döntéshozattal foglalkozók egyre inkább elismerik az információk és terjesztésük fontosságát, ezzel egyidejűleg viszont alapvető kérdéseket vetnek fel: Mi az információ értéke? Mennyibe kerül az információk előállítása, terjesztése? Ki viselje a költségeket? Kinek származik haszna az információból? Mennyit fizessen a felhasználó (pénzben, munkaráfordításban)? Milyen elemek alkotják az információs rendszerek költségeit? Ki fizeti meg az egyes elemeket? Mi szükséges az olyan információs szolgáltatáshoz, amely nem terheli túl a felhasználót?

Az utóbbi években világszerte sokat vitatkoztak ezekről a kérdésekről. Jelentős nemzeti és nemzetközi szervezetek (pl. ASIS, EURIM, ASLIB stb.) konferenciákat szenteltek az információ értéke kérdésének, egyik vagy több költségelemének.

Ma már meglehetősen nyilvánvaló, hogy az információs tevékenységet jelentős állandó költségek, nagy munkaintenzitás, egyre bonyolultabb technológia és növekvő szakosodás jellemzi. A lépéstartás érdekében elengedhetetlen az információs tevékenység rendszeres elemzése, az információs árpolitika szabályozása, a szolgáltatások határfokának folyamatos növelése, külső (olcsóbb) szolgáltatások igénybevétele.

Az információ s a belőle származó haszon közti kapcsolatról nagyon kevés publikált adat található. A *Canadian Institute of Scientific and Technical Information (CISTI, Kanadai Tudományos és Műszaki Tájékoztatási Intézet)* éves jelentéseiben néhány érdekes esettanulmány olvasható a *műszaki információk hasznosításának közvetlen eredményeiről*: